

Д.В. Лекуновіч, XI «А» клас

Кіраўнік – А. М. Власавец, настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі
Дзяржаўная ўстанова адукацыі «Гімназія №2 імя архіепіскапа Стэфана г. Пінска»

Даследчая работа прысвечана вывучэнню тэмы «Эмоцыі і пачуцці чалавека ў люстэрку фразеалогіі». Актуальнасць даследавання і мой асабісты інтарэс да тэмы абумоўлены тым, што я зацікавілася пытаннем ужывання ў беларускай мове фразеалагізмаў, у якіх выяўляюцца эмоцыі і пачуцці чалавека.

Мэта даследчай працы: сістэматызацыя і класіфікацыя фразеалагізмаў, у якіх выяўляюцца эмоцыі і пачуцці чалавека.

Пастаўленая мэта прадугледжвае вырашэнне наступных **задач**:

знайсці ў слоўніках фразеалагічныя адзінкі, у якіх выяўляюцца эмоцыі і пачуцці чалавека;

высветліць, якія структурныя кампаненты часцей за ўсё сустракаюцца ў фраземах з выяўленнем эмоцый і пачуццяў чалавека;

класіфікаваць фразеалагізмы ў адпаведнасці з выяўленнем пэўных эмоцый і пачуццяў чалавека.

Аб’ект даследавання: фразеалагічныя слоўнікі.

Прадмет даследавання: фразеалагічныя адзінкі, у якіх выяўляюцца эмоцыі і пачуцці чалавека.

Метады даследавання: вывучэнне тэарэтычных крыніц па тэме даследавання; даследаванне фразеалагічных адзінак, у якіх раскрываюцца эмоцыі і пачуцці чалавека; класіфікацыя фразеалагічных адзінак.

Крыніцамі даследавання з’явіліся наступныя лексікаграфічныя выданні:

1. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / склад. Ф. Янкоўскі; прадм. Д.Я. Бугаёва. – Мінск : Беларус. навука, 2004. –494 с.

2. Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы : у 2 т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭн, 1993. – Т. 1–2.

У маёй рабоце дадзены аналіз фразеалагічных адзінак беларускай мовы, якія паказваюць псіхічны стан чалавека. Аб’ектам маёй увагі стала мова эмоцый і пачуццяў чалавека ў фразеалагізмах. Пачуццёвая сфера псіхікі чалавека прадстаўлена ў фразеалагічнай сістэме нашай мовы праз такія эмоцыі і пачуцці, як смех, радасць, злосць, страх, плач.

Беларус з радасцю сустракае ўсіх, хто пераступае парог яго хаты. Таму госць нам заўсёды ў *радасць*. Прыветлівы гаспадар можа сустракаць з *распрасціёртымі рукамі*. Бывае, што чалавек ад радасці не можа нічога сказаць, бо *камяк падступіў да горла*. Радасць прыносіць раўнавагу: *адлягло ад сэрца; адлягло ад душы*. Ад радасці чалавек можа *закрываць на поўныя грудзі*.

Пра чалавека з добразычлівай усмешкай беларусы кажуць, што ён усміхаецца *на ўвесь рот*. Адчуваюцца непрыязныя адносіны да таго, хто ў *кулак смяецца* ці ў *вус пасміхаецца*. Негатыўна

ўспрымаецца і фразеалагізм *падымаць на смех*, бо такія паводзіны наносяць маральны ўрон таму, з каго смяюцца.

Звычайна лёгка паддаецца на “правакацыю” злу чалавек, у *гарачай вадзе купаны*, або які *заводзіцца з паўабароту*. Злосць асацыіруецца з нечым вострым: *калоць вочы, кідацца асой у вочы*. Ад злосці можа *кідаць у жар*.

Для фразеалагізацыі стану страху вельмі часта выкарыстоўваюцца назоўнікі *сэрца, вочы, язык, кроў, твар, валасы, зубы*. Пад уздзеяннем страху *цямнее ў вачах, вочы на лоб лезуць, чалавек лыпае вачамі*.

Найбольш ужывальнымі кампанентамі фразеалагічных адзінак для абазначэння плачу з’яўляюцца назоўнікі *слёзы (аблівацца слязьмі, ліць слёзы), вочы (выплакаць вочы, вочы на мокрым месцы, вачэй не асушваць)*

Такім чынам, даследаванне феномена эмоцый у моўнай карціне свету беларусаў на матэрыяле фразеалагічных адзінак сведчыць пра тое, што моўны матэрыял дапамагае не толькі вызначыць эмоцыі, уласцівыя характару беларусаў, але і прэзентуе духоўныя каштоўнасці і арыенціры нашых продкаў.

Практычная каштоўнасць работы заключаецца ў магчымасці выкарыстання матэрыялаў і вынікаў даследавання на ўроках беларускай мовы і на факультатыўных занятках.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Аляхновіч, М. Фразеалогія беларускай мовы: гістарычна-часавы кантэкст/М.Аляхновіч.–Брэст:Альтэрнатыва,2009.-Т.1.
2. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / склад. Ф. Янкоўскі; прадм. Д.Я.Бугаёва.–Мінск:Беларус.навука,2004.–494с.
3. Дзядова, А. Фразеалагізмы са значэннем псіхічнага стану чалавека ў беларускай мове: сінхранічны і дыяхранічны аспект /А.Дзядова, К.Вінакурава. -Брэст:Альтэрнатыва,2009.-Т.1.
4. Дзядова, А.С. Характар чалавека праз прызму фразеалогіі беларускай мовы: лінгвакультуралагічны аспект / А.С.Дзядова.-Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны, 2011.
5. Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2 т. / І.Я. Лепешаў. –Мінск:БелЭн,1993.–Т.1–2.
6. Ляшчынская, В.А. Сучасная беларуская мова: фразеалогія: вучэбны дапаможнік/В.А.Ляшчынская.–Мінск,РІВШ,2010.
7. Садоўская, А. Нацыянальна-культурны кампанент беларускай фразеалогіі./ А. Садоўская//Роднае слова.–2008.-№2.- С.42-45.
- 8.Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: больш за 65000 слоў / пад рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. – 2-е выд. – Мінск: БелЭН, 1999. – 784 с.